Жамият ва инновациялар –
Общество и инновации –
Society and innovations
Journal home page:
https://inscience.uz/index.php/socinov/index

Formation of students' research competences as a pedagogical problem

Raykhona TILLAEVA [1]

Tashkent State University of Uzbek Language and Literature named after Alisher Navoi

ARTICLE INFO

Article history:
Received July 2022
Received in revised form
20 July 2022
Accepted 25 August 2022
Available online
15 September 2022

Keywords:
competence approach, teaching Uzbek literature, competence, research competence

ABSTRACT

It is reasonable to look for an answer to the question of how organize teaching Uzbek literature in new conditions from state educational standard and curricula of general secondary education based on competence approach. Students develop research competence not individually, but in combination with basic competencies such as general cultural, social work, working with information, self-development. This article analyzes the formation of research competencies as a pedagogical problem.

2181-1415/© 2022 in Science LLC.
DOI: https://doi.org/10.47689/2181-1415-vol3-iss8/S-pp171-178
This is an open access article under the Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) license (https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.ru)

Ўқувчиларда тадқиқотчилик компетенцияларини шакллантириш – педагогик муаммо сифатида

Калит сўзлар:
компетенциявий ёндашув, ўзбек адабиётини ўқитиш, компетенция, тадқиқотчилик компетенцияси

АННОТАЦИЯ

Умумий ўрта таълимнинг компетенция ёндашувига асосланган давлат таълим стандарти ва ўқув дастурларидан ўзбек адабиётини ўқитишни янги шароитларда қандай ташкил этиш ҳақидаги саволга жавоб излаш ўринлидир. Ўқувчиларда тадқиқотчилик компетенцияси индивидуал ҳолда эмас, балки умуммаданий, ижтимоий-меҳнат, ахборотлар билан ишлаш, ўз-ўзини ривожлантириш каби таянч билимлар (компетенциялар) билан комплекс ривожланади. Мазкур мақолада тадқиқотчилик компетенцияларини шакллантириш педагогик муаммо сифатида таҳлил қилинади.

[1] Independent Researcher of Tashkent State University of Uzbek Language and Literature named after Alisher Navoi
E-mail: rayhontillaeva@mail.ru

Формирование исследовательских компетенций студентов – как педагогическая проблема

Ключевые слова:
компетентностный подход, преподавание узбекской литературы, компетентность, исследовательская компетентность

АННОТАЦИЯ

Ответ на вопрос, как организовать преподавание узбекской литературы в новых условиях, целесообразно искать в государственном образовательном стандарте и учебных программах общего среднего образования на основе компетентностного подхода. У студентов формируется исследовательская компетентность не индивидуально, а в комплексе с базовыми компетенциями, такими как общекультурная, социальная работа, работа с информацией, саморазвитие. В данной статье анализируется формирование исследовательских компетенций как педагогическая проблема.

Умумий ўрта таълимнинг компетенция ёндашувига асосланган давлат таълим стандарти ва ўқув дастурларидан ўзбек адабиётини ўқитишни янги шароитларда қандай ташкил этиш ҳақидаги саволга жавоб излаш ўринлидир. Зеро, адабий таълимни ташкил этишнинг янгича талаблари курс мазмунининг ўқувчи шахсига мослиги, замонавий адабиётшуносликдаги сўнгги тенденциялар – умумтаълим тизимида фанни ўқитишга ёндашувларни қайта кўриб чиқишни таклиф қилади. Албатта, бундан кўзланган мақсад ўрганишнинг билимга йўналтирилган парадигмаси, яъни “адабиётнинг қиёфаси”га аҳамият қилинадиган тизимли-структуравий ўрганиш моделидан антропоцентрикка ўтилишидир.

Изланишларимиз давомида таълим олувчиларнинг тадқиқотчилик ривожидаги ўқув-билим фаолияти, илмий тафаккури такомилига тўсқинлик қиладиган айрим сабаблар аниқланишига эришилди. Улар сирасига қуйидагиларни киритиш мумкин:

1) ўқувчиларда ижодкорлик қобилиятининг ёш хусусиятлари доирасида ривожланмаганлиги;

2) образли, предметли ва рамзли фикрлаш тарзининг талаб даражасида шаклланмаганлиги;

3) ижодий фаолият тажрибаси табиат ва жамият ҳодисалари ҳақидаги билимларга нисбатан орқада эканлиги;

4) илм эгаллаш, меҳнат қилиш ва ҳаётга бўлган салбий қарашларнинг таъсири ва ҳ.к.

Юқорида кўрсатилганларга тавсия сифатида ўқувчиларнинг вазиятга онгли муносабатини таркиб топтиришга доир ишчанлик қобилиятини шакллантириш мақсадга мувофиқ. Ишчанлик қобилияти ўқувчиларнинг биологик хусусиятлари билан боғлиқ. Тадқиқотчи Л.Элибоеванинг кузатишларига кўра, “Ўқувчининг ишчанлиги энг юқори ўзлаштириш асоси эканлиги фанда ҳам, педагогик амалиётда ҳам аллақачон ўз исботини топган. “Ишчанлик”нинг антиподи – эринчоқлик, дангасалик болаларнинг ўзлаштиришда орқада қолиб кетишида етакчи сабабга айланиши ҳам мумкин. “Ишчанлик” коррелятиви боланинг сиҳат-саломатлиги, кўриш, эшитиш, кинестезик сезгиларининг нормал тараққиёти олий нерв тизимининг талаб даражасида шаклланганлигини қайд этиш учун ишлатилади”.

Фикримизча, тадқиқотчилик компетенциялари ривожида юқоридаги қайд этилганлар қаторига яна бир муҳим фактор: фикрлаш жараёни моҳиятини киритиш мумкин. Фикрлаш ўзида анализ, қайта жамлаш, таққослаш, ажратиш, синтез каби жараёнларни мужассамлантиради ва воқеликни идрок этиш омили саналади. Фикрлаш элементлари ўрганилган ўқув материалида муҳим ҳисобланган ва иккиламчи белгиларни фарқлашга, шу орқали айнан тадқиқ этилаётган мавзулар орасидан муаммога тегишли маълумотларни ажрата олишга ёрдамлашади. Оқибатда ўқувчиларда ўзлари мустақил равишда ўқув мақсадларини қўйиш, танқидий мушоҳада юритиш, мавзу доирасида мос атамаларни танлаш, нуқтаи назарларини кенг ёки қисқа ифодалаш, муаммога муносабат билдириш, бир сўз билан айтганда, фикрлаш суръати ортади. Шу ўринда масалага оид яна бир қатор жиҳатларга тўхталиш жоизки, илмий изланишларга қизиқишнинг пастлиги ўқув меҳнати усуллари анъанавий қолипларда сақланиши, тарбияланувчилар жисмоний камолотидаги айрим етишмовчиликлар билан ҳам изоҳланади. Уларни бартараф этиш, ўз навбатида, дидактик аҳамиятга молик ақлий меҳнат усулларини янгилашни талаб этади.

Ўқувчиларнинг тадқиқотчилик компетенцияси ахлоқий-эстетик камолотга дахлдор бўлган адабий-нутқий, бадиий асарни таҳлил қилиш билан боғлиқ фанга оид компетенцияларни комплекс шакллантиришга боғлиқ. Шу боис адабиёт фанини ўқитишда шахсий-фаоллик ёндашуви билан биргаликда компетенцияга асосланган ёндашув самаралидир. Мазкур ёндашув моҳиятан таълим натижасига қаратилган бўлиб, якунда ўрганилган маълумотларнинг ҳажми эмас, балки ўқувчининг нотаниш вазиятларда амалий ҳаракат қилиш қобилияти устувор саналади.

Таълим олувчиларнинг ижтимоий ҳаракатчанлигини шакллантириш мақсади ўзгарувчан шароитларда уларнинг ўз фаолиятини ташкил этиш қобилияти ва компетентли шахсни тарбиялашда ўзини намоён этади. Бу келгусидаги касбий фаолиятида муваффақиятли мулоқот қилиш ва мустақил иш юритиш қобилиятини ривожлантиришда тайёрлиги мезонидир.

Адабиёт эстетик дид ва маънавиятни шакллантирувчи фан сифатида асар қаҳрамонларига баҳо бериш, ўқувчидаги ҳис-туйғуларни тафтиш қилиш ва ривожлантириш жараёнида тил, маданият ва шахс туйғулари бирлиги ҳамда уларнинг ўзаро таъсирини таъминлашга хизмат қилади.

Адабиётдан Давлат таълим стандарти принципларида яратувчанлик бевосита “ўқувчи шахси, унинг интилишлари, қобилияти ва қизиқишлари устуворлиги” билан боғланса, “маънавий-ахлоқий дунёси, адабий-эстетик дидини шакллантириш ҳамда уларда мустақил фикрлаш, образли тафаккурга оид билим, кўникма, малакаларни ҳосил қилиш ва ривожлантириш” асосий мақсади эканлиги ҳам алоҳида таъкидланади.

Компетенциялар – таълим натижаларини ўлчашнинг янги шакли. Уларнинг турлари ДТСда фаннинг мазмуни доирасида аниқ кўрсатилади. Ўзбек адабиётини ўқитиш мазмунининг асосий таркибий қисмлари сифатида таълим минимумида қуйидагикомпетенциялар белгиланган:

1. Адабий-нутқий компетенциялар.
2. Бадиий асарни таҳлил қилиш компетенциялари.

Мазкур компетенциялар мазмунида ўқувчиларнинг тадқиқотчилик фаолиятини шакллантиришга доир элементлар деярли кўзга ташланмайди. Бироқ эътибор қилинса, бу масала маълум даражада қуйидаги таянч компетенциялар таркибида учраши кўзга ташланади:

1) **ахборотлар билан ишлаш компетенцияси:** медиа манбалардан зарур маълумотларни излаб топа олишни, саралашни, қайта ишлашни, сақлашни, улардан самарали фойдалана олишни;

2)**ўзини-ўзи ривожлантириш компетенцияси:** доимий равишда ўзини интеллектуал ва креатив ривожлантириш, камолотга интилиш, ҳаёт давомида мустақил ўқиб-ўрганиш, когнитивлик кўникмаларини ва ҳаётий тажрибани мустақил равишда ошириб бориш;

3) **математик саводхонлик, фан ва техника янгиликларидан хабардор бўлиш ҳамда фойдаланиш компетенцияси:** аниқ ҳисоб-китобларга асосланган ҳолд ашахсий, оилавий, касбий ва иқтисодий режаларни туза олиш, кундалик фаолиятда турлидиаграмма, чизма ва моделларни ўқий олиш, инсон меҳнатини енгиллаштирадиган, меҳнат унумдорлигини оширадиган, қулай шарт-шароитга олиб келадиган фан ва техника янгиликларидан фойдалана олиш лаёқатларини шакллантиришни назарда тутади.

Аён бўладики, тадқиқотчилик компетенцияси индивидуал ҳолда эмас, балки умуммаданий, ижтимоий-меҳнат, ахборотлар билан ишлаш, ўз-ўзини ривожлантириш каби таянч компетенциялар билан комплекс ривожланади.

Ўқув дастурлари таҳлил қилинганида эса муаммо доирасида айрим малака талабларининг акс этганлиги аниқ бўлди. Масалан, 10–11-синф “Адабиёт” ўқув дастурларида, асосан, адабий-назарий тушунчалар, ёзувчи маҳорати,услуби, ижодининг ўзига хос хусусиятлари, асарларининг бадиий-фалсафий талқини юзасидан билим, кўникма ва малакалар шакллантиришга эътибор қилингани ҳолда ижодий қобилиятлар ривожига қаратилган тадқиқотчилик фаолиятини ташкил этиш масаласи деярли очиқ қолгани маълум бўлади.

Масаланинг дарсликлардаги талқини таҳлилида қуйидагиларнинг ўрин олгани маълум маънода улар таркибидаги топшириқларни ранг-баранг ва қизиқарли тарзда қўйишни тақозо этади (1.1-, 1.2-жадвалларга қаранг):

1.1-жадвал

“Адабиёт” дарсликларидаги ўқув топшириқлари мазмуни

	10-sinf
	1-qism
“Rustamxon” dostoni	Dostondan olingan taassurotlar asosida insho yozing.
“O‘rxun-Enasoy obidalari”	1. “To‘nyuquq” bitiktoshi matniga xos qiyin so‘zlar lug‘atini tuzing. 2. “To‘nyuquq – buyuk vatanparvar” mavzusida qisqa ijodiy matn yozing. 3. Hozirda iste’moldan chiqqan so‘zlarning qisqacha izohli lug‘atini tuzing. 4. O‘rxun-Enasoy obidalarida qahramonlik madhi” mavzusida insho yozing.
Ahmad Yassaviy. Hikmatlar	“Ahmad Yassaviy o‘gitlaridan olgan taassurotlarim” mavzusida ijodiy matn yarating.
Atoyi. G‘azallar	“Atoyi lirikasini sevib o‘qiyman” mavzusida ijodiy matn yozing.

Alisher Navoiy. G‘azallar. Ruboiylar. Qit'alar	1. Alisher Navoiyning lirik merosi asosida “Navoiyning tasvirlash mahorati” mavzusida ixcham ijodiy ish yozing. 2. “Navoiyning ilmiy merosi”, “Navoiyning lirik merosi” mavzularida ixcham taqdimot tayyorlang.
Zahiriddin Muhammad Bobur. “Boburnoma” asari	“Bobur – dilbar shaxs” mavzusida insho yozing.
Turdi Farog‘iy. G‘azallar	G‘azalning qaysi jihatlari sizga yoqdi? Taassurotlaringizni yozma ravishda bayon qiling.
2-qism	
Mahmudxo‘ja Behbudiy. “Padarkush”	1. Drama matnini qayta o‘qib, sizga tushunarsiz bo‘lgan so‘zlar ro‘yxatini tuzing va ularning izohini yozing. 2. “Padarkush” dramasiga tayangan holda “Jaholatga qarshi ma’rifat” mavzusida ijodiy matn yarating.
Abdulla Qodiriy. “O‘tkan kunlar”	Romanni to‘liq o‘qib chiqing. “O‘tkan kunlar” filmi bilanromanni qiyoslab munosabat bildiring.
Hamid Olimjon. She'rlar	“O‘rik gullaganda” she’ri bilan ijro etilgan qo‘shiqni topib, tinglangva “Qo‘shiqni tinglagach...” nomli ijodiy matn yarating hamda uni taqdimot qiling.
Said Ahmad. “Qorako‘z Majnun”	Ижодий характердаги топшириқлар кузатилмайди.
Abdulla Oripov. She'rlar	Abdulla Oripov she’rlari bilan aytilgan qo‘shiqlarni tinglab,“Qo‘shiq sehri” mavzusida ijodiy matn yarating.
O‘tkir Hoshimov. “Ikki eshik orasi”	“Mening bolalik xotiralarim” mavzusida ijodiy matn yozing.
Jek London. “Hayotga muhabbat”	Shu hikoya mazmuniga yaqin film tomosha qilgan bo‘lsangiz, badiiy asar va filmga xos xususiyatlarni qiyoslang.
Alfons Dode. “So‘nggi saboq”	“Ona tilim, sen borsanki...” mavzusida ijodiy matn yarating.

Топшириқлар ажратиб таҳлил қилинганида қуйидагилар маълум бўлди:

Иншо ёзиш тўртта; луғат (изоҳли) тузиш иккита; матн (иккита) ва ижодий матн ёзиш тўртта; ижодий иш ёзиш битта; ихчам тақдимот тайёрлаш иккита; таассуротларни ёзма баён қилиш битта; тушунарсиз сўзлар рўйхатини тузиш ва уларнинг изоҳини ёзиш битта; қиёслаш ва муносабат билдириш иккита.

Кўринадики, 10-синфда иншо ва ижодий матн ёзиш энг кўп талаб қилинган топшириқ турларидан экан. Бундай мазмундаги топшириқлар ўрта синфлар “Она тили” ва “Адабиёт” дарсларидаги жорий ва оралиқ назорат турлари сифатида ҳам кўп фоизни ташкил қилиши ўқувчиларнинг бир хилликдан зерикишига олиб келганини қайд этиш лозим. Кузатишларимиз давомида аксарият ўқитувчиларнинг дарслик билан ишлашга эътиборсизлиги аниқланди. Савол-топшириқлар устида ишлаш методикасига амал қилинмаслиги ҳам кўзга ташланди. Дарсларда уй вазифаси бериш жараёнида топшириқлар юклатилгани ҳолда (баъзи ўқитувчиларнинг бунга умуман амал қилмаслиги) уларни бажариш юзасидан кўрсатмалар берилмаслиги ёки кейинги дарсда назорат қилинмаслиги ҳоллари ҳам бу борадаги муваффақиятсизликка сабаб бўлади.

Бизнингча, ижодий характердаги топшириқлар таркибини асарнинг жанр хусусияти, ўқувчи ёши, ДТС ва ўқув дастурларида белгиланган малака талабларини бажариш нуқтаи назаридан бойитиш мақсадга мувофиқ. Масалан, санъат асарлари ўртасидаги интеграцияни таъминлаш, ўзлаштирилган билимларни ҳаётга боғлаш, нотаниш вазиятларда қўллашга қаратилган топшириқларнинг ўрганилаётган асарни идрок қилишга қаратилиши нуқтаи назаридан тузилиши ва ҳ.к.

Драматик турдаги асарларни ўрганишга доир топшириқларни мактаб саҳнасида ижро этиш учун сценарий ёзиш, унинг режиссёри, дизайнери сифатида ўзини кўриш, ролларни тенгдошларининг қобилиятларига қараб тақсимлаш, саҳнани безаш, мусиқий жило бериш мазмунида юклатиш ноанъанавийликка хизмат қилиши баробарида ўқувчи интеллектининг турли қирраларини очиш имкониятини беради. Бу америкалик педагог Дж.Дьюининг конструктивизм, швецариялик психолог Ж.Пиаженинг бола интеллекти ривожланиши ёки америкалик психолог Г.Гарднернинг интеллект кўпқирралилиги назарияларининг айрим элементларини қўллашга эҳтиёж туғдиради.

Дж.Дьюининг конструктивизм таълимоти замирида билишнинг умумийдан хусусийга ўтиш ҳодисаси юз беради, яъни индуктив метод орқали билимлар амалда бажариш, синаб кўриш асосида ўрганилади. Г.Гарднер назариясида энг устун интеллект типи ишлайди. Шу асосда боладаги қобилият эрта аниқланади ва ривожлантирилади. Натижада келгуси ҳаётдаги муваффақиятларига пойдевор қўйилади. Ж.Пиаженинг қарашлари ҳам ўзига хос. Унинг фикрича, жараёнда таниш вазиятлар такрорланса бола уларни енгил ўзлаштиради ва бу ўзгармасдир. Агар муаммо ўзгача йўсинда ҳавола қилинса, у нотаниш вазиятга мослашиш мақсадида бошқача йўлни танлайди. Яъни билимларини янги шароитга мослаштиришга ҳаракат қилади. Натижада болада билимларини адекват ҳолда бойитиш кўникмаси шаклланиб боради.

Юқоридагиларга эътибор қилинса, лирик ёки эпик турдаги асарларни ўрганишда ўша асар мазмунига мос ҳолда аудиовариантда куйлар тақдим этиш, уларнинг ичидан асар руҳига мосини танлаш,матн ва куй мутаносиблигини асослаш вазифаларини қўйиш мақсадга мувофиқ. Албатта, бунинг учун дарсликка уларнинг QR кодини қўйиш ёки алоҳида бериш имконияти ҳам мавжуд.

1.2-жадвал

“Адабиёт” дарсликларидаги ўқув топшириқлари мазмуни

	11-синф
	1-qism
Kirish	Ta’til davomida o‘zingiz o‘qigan badiiy asarlarga annotatsiya (qisqacha izoh) yozing.
“Go‘ro‘g‘lining tug‘ilishi”	1. “Go‘ro‘g‘lining tug‘ilishi” dostonida xotin-qizlar tasviri», “Dostondagi Xoljuvon va Zaydinoy obrazlarining qiyoziy tahlili” mavzularidan birini tanlab, ijodiy matn tayyorlang. 2. “Dostondan olgan taassurotlarim”, “Menga yoqqan qahramon”, “Hiloloyga aytadiganlarim”, “Po‘lkan shoirga maktub” va boshqa mavzulardan biri asosida ijodiy matn yarating.
Mahmud Koshg‘ariy.	“Devon”dagi she’rlar bilan hozirgi zamon she’riyatini aniq misollar asosida o‘zaro qiyoslang hamda ularning o‘xshash va farqli jihatlarini ayting.

“Devonu lug‘ot at- turk”	Mahmud Koshg‘ariy va uning asari haqida internet ma’lumotlarini to‘plang. Ular asosida “Mahmud Koshg‘ariy –qomusiy olim” mavzusida taqdimot tayyorlang.
Yusuf Xos Hojib.	“Yusuf Xos Hojib – donishmand adib” mavzusida ijodiyish tayyorlang.
Nosiriddin Rabg‘uziy. “Qisasi Rabg‘uziy”	“Sulaymonning qarinchg‘a bilan so‘zlashgani” hikoyatini qismlarga ajrating. Har bir qismga sarlavhalar toping. “Rabg‘uziyga maktub” mavzusida ijodiy ish rejasini tuzing. Shu reja asosida ijodiy ish yozing.
Alisher Navoiy. “Saddi Iskandariy”	Nasriy bayondagi quyidagi fikrni o‘qing va uni asliyat bilan solishtiring: “Bular yukunib bo‘lgach, shoh Feruzni chaqirib, shirin kalom boshladi”.
Zahiriddin Muhammad Bobur. G‘azallar	Siz quyi sinflarda botanika va boshqa darslarda o‘qigan, ekskursiyalarda ko‘rgan lola haqidagi tasavvurlaringizni she’r bilan qiyoslang. “Bobur she’rlarini yaxshi ko‘raman” yoki “Bobur she’riyatida lirik qahramon tasviri” mavzularidan birida ijodiy matn tayyorlang.
Boborahim Mashrab.	Shoir she’rlarida qo‘llangan so‘zlarning hozirgi adabiy tilimizdan farq qiluvchi fonetik, leksik, morfologik jihatlarini qiyoslang va shu asosda ijodiy matn tuzing.
Anbar Otin. “Risolai falsafai siyohon”dan	Birinchi va ikkinchi qismlardagi ayrim abzas (xatboshi)lar ning hozirgi o‘zbek tilidagi tabdilini yaratishga urinibko‘ring.
2-qism	
Abdurauf Fitrat. “Abulfayzxon”	“Badiiy adabiyot va tarix” mavzusida ijodiy insho yozing.
Abdulhamid Cho‘lpon. “Kecha va kunduz”	“Asardan olgan taassurotlarim” mavzusida ijodiy matn yozing.
Erkin Vohidov. “Ruhlar isyoni”	Dostonning “Isyon qo‘shig‘ш”, “G‘alayon”, “Tutqunlikda”, “Ozodlik” sarlavhasi ostida berilgan matnlarini kichik guruhlarda muhokama qiling va taqdimot o‘tkazing. Dostondan olgan taassurotlaringizni ijodiy yondashgan holdaqisqacha yozing.
Rauf Parfi. She'rlar	“Rauf Parfi she’rlarining zamonaviyligi va umrboqiyligi” mavzusida kichik ijodiy matn yozing.
Mustaqillik davri adabiyoti	Sirojidding Sayyidning “Vatan” she’ri asosida “Bobolardanmeros ozod Vatanim” mavzusida ijodiy matn yozing. Muhammad Alining “Sohibqiron o‘ylari” asari parchasida uchraydigan tarixiy geografik nomlarning ro‘yxatini tuzing. Ular orasidan O‘zbekiston hududi bilan bog‘liqgeografik nomlarni alohida ajratib ko‘rsating va ularga qisqacha izoh bering.
Anton Chexov. “Garov”	“Mening kitob javonim” mavzusida ijodiy matn yo zing.
Rashod nuri Guntekin. “Choliqushi”	“Faridaga maktub” mavzusida kichik ijodiy matn yozing.

Топшириқлар шакли ва мазмунига диққат қилинса, 11-синф дарсликларидаги топшириқлар аввалги синфга нисбатан бирмунча фарқланади. Яъни асарнинг жанрий хусусиятлари назарда тутилгани ҳолда айрим топшириқлар аввалгиларини деярли такрорламагани ва қизиқарли тарзда қўйилгани билан ўқувчиларга маъқул келади. Бу ўринда эътирозлиси, ижодий матн тузиш топшириғининг янада ортганлигидир.

Аннотация (қисқача изоҳ) ёзиш битта; ижодий матн тайёрлаш тўққизта; қиёслаш – учта; тақдимот тайёрлаш иккита; ҳикоятни қисмларга ажратиш, ҳар бир қисмга сарлавҳалар топиш битта; ижодий иш режасини тузиш битта;парчани аслият билан солиштириш, қисмлардаги айрим абзац (хатбоши)ларнинг ҳозирги ўзбек тилидаги табдилини яратиш битта; ижодий иншо битта; таассурот ёзиш битта; географик номлар рўйхатини тузиш битта.

Кўринадики, *парчани аслият билан солиштириш, қисмлардаги айрим абзац (хатбоши)ларнинг ҳозирги ўзбек тилидаги табдилини яратиш, географик номлар рўйхатини тузиш* мазмунидаги топшириқларнинг ўзига хослигини билдиради ва эътиборни тортади. Ўқувчиларни ҳақиқий маънодаги тадқиқотчилик фаолиятига қизиқтиради. Ўқитувчи ва ўқувчилар ўртасидаги ҳамкорлик фаолиятига асосланишни тақозо этади.

Бизнингча, ҳар икки синф дарсликларидан ўрин олган ранг-тасвир намуналари, фильмлардан кадрларфақат кўрсатмалиликни таъминлашга, тасаввур ҳосил қилишгагина эмас, балки асарга боғлиқ ҳолда унинг мағзини чақишга, улар ўртасидаги туташ нуқталарни бирлаштириш характерида бўлиши мақсадга мувофиқ. Ўқувчиларга миниатюра асарларини ўқиш техникасини ўргатиш, фильмда роль ижро этган санъаткорнинг ташқи кўриниши билан матндаги чизгиларнинг мутаносиблигини текшириш ҳам ўқувчиларнинг билиш жараёнлари билан боғлиқ фаолиятини юзага чиқаради.

Тадқиқот ишларининг реферат, тақриз, айрим асарлар сюжети ва композицияси қурилиши юзасидан режалар тузиш, адабий қаҳрамонлар тавсифномаси, портрети устида ишлаш, китобларга шарҳлар ёки адабий қаҳрамонларга мактублар ёзиш тарзида ташкил этилиши жараёнида оддий ўқувчидан ижодкор ўқувчи даражасига кўтарилади.

Foydalanilg adabiyotlar:

1. Вовк Л.И. Формирование исследовательских умений на уроках русского языка и литературы //https://www.1urok.ru/categories/14/articles/21018

2. Миронов А.В. Исследовательская деятельность – основа развития творческой личности [Электронный ресурс]. - Режим доступа: https://cyberleninka.ru/article/n/issledovatelskaya-deyatelnost-osnova-razvitiya-tvorcheskoy-lichnosti/viewer

3.To‘xliyevB., KarimovB., UsmonovaK. Adabiyot [Matn] 10-sinf: darslik-majmua. II-qism/ B.To‘xliyev [va boshq.]. – Toshkent: “O‘zbekiston milliy ensiklopediyasi” Davlat ilmiy nashriyoti, 2017. – 184 b.

4. To‘xliyevB.,KarimovB., UsmonovaK.**Adabiyot**[Matn] 11-sinf: darslik-majmua. II-qism/B.To‘xliyev [vaboshq.]. – Toshkent: “O‘zbekistonmilliyensiklopediyasi” Davlat ilmiy nashriyoti, 2018. – 200 b.